

واکاوی نقش اذن در فقه پزشکی

احسان عابدین پور

محمد علی قاسمی

معاونت پژوهش مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام

سرشناسه: عابدین پور، احسان، ۱۳۵۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: واکاوی نقش اذن در فقه پزشکی / تألیف: احسان عابدین پور و محمدعلی قاسمی.
 مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، ۱۴۰۱ ش.
 مشخصات ظاهری: ۵۶۸ ص.
 شابک: ۵-۲۱۹-۳۸۸-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرستنویسی: فیپا.
 موضوع: پزشکی (فقه) / Medical laws and legislation (Islamic law)
 موضوع: مسئولیت (حقوق) - ایران / Liability (Law) - Iran
 موضوع: اذن (حقوق) - ایران / Permission (Law) - Iran
 موضوع: پزشکی - فتاوا / Medicine - Fatwas
 شناسه افزوده: قاسمی، محمدعلی، ۱۳۴۹ - : نویسنده همکار.
 رده‌بندی کنگره: BP ۱۹۸/۶
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷ / ۳۷۹
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۰۷۳۵۹

www.ketab.ir

واکاوی نقش اذن در فقه پزشکی

- ◀ ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)
- ◀ مؤلفان: احسان عابدین پور و محمدعلی قاسمی
- ◀ نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۱ ش
- ◀ طراح جلد: حمیدرضا پورحسین
- ◀ صفحه‌آرا: محسن شریفی
- ◀ شابک: ۵-۲۱۹-۳۸۸-۶۰۰-۹۷۸
- ◀ شمارگان: ۱۰۰ نسخه
- ◀ قیمت: ۱۸۰۰۰۰ تومان
- ◀ این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

مراکز پخش:

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳
 قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی‌ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۷۱ و ۳۷۷۴۴۲۸۱
 شعبه مشهد: چهارراه شهدا، خیابان آیت الله بهجت، نبش بهجت ۹/۱، مقابل
 اداره بهزیستی، تلفن: ۳۲۲۲۰۱۶۰

چکیده

اذن و آثار وضعی و تکلیفی آن در فقه پزشکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در روابط حقوقی و اجتماعی پزشک و بیمار نقش بسزایی دارد. بی‌گمان اختیار انسان بر بدن و اعضای آن سبب می‌شود بتواند به درمان در شیوه‌های گوناگون آن اقدام کند. پرسش اصلی این است که اذن دادن و اذن ندادن بیمار چه تأثیری در احکام تکلیفی و وضعی درمان دارد (مسئله). به نظر می‌رسد عموم مسائل و پیامدهای مترتب بر اذن دادن و اذن ندادن در درمان به عنوان بایددها و نبایدهای فقهی در منابع اصیل اسلامی مطرح شده است (فرضیه). در راستای پاسخ به مسئله و اثبات فرضیه یادشده با روش کتابخانه‌ای به گردآوری داده‌ها از منابع اصولی و فقهی پرداخته شده است، سپس با تحلیل داده‌ها به روش اجتهادی، احکام وضعی و تکلیفی اذن کشف می‌شود (روش). با این نیت نخست مبانی موضوع پژوهش، جایگاه سلطه انسان بر اعضای خویش در خصوص اذن در تصرف به وسیله پزشک و کادر درمانی و آثار آن بررسی شده است.

به نظر می‌رسد از جمله اصولی که در حقوق اسلامی برای اثبات مسئولیت نداشتن به آن استناد شده، اذن است و از دیرباز این پرسش برای فقها مطرح بوده که آیا اذن در تصرف، رافع مسئولیت تصرف‌کننده است یا خیر؟ بر این اساس، تحقیق پیش‌رو تأثیر اذن را در فقه پزشکی، با روشی اجتهادی و بر اساس دلایل فقهی - اصولی، بررسی کنند.

در این زمینه دو دیدگاه وجود دارد: ضمان پزشک و عدم ضمان وی. برای هریک از این دو دیدگاه نیز دلایلی وجود دارد.

به نظر نگارنده، پزشک در قبال آسیب‌های بدنی حاصل از درمان - در صورتی که حاذق باشد و از وظایف درمانی خارج نشده باشد - ضامن نخواهد بود؛ چراکه تمامی دلایل مربوط به ضمان پزشک با وجود مأذون بودن وی، مخدوش و دلایل عدم ضمان وی، تمام است؛ مگر اینکه خسارت بر اثر اشتباه پزشک در تشخیص یا درمان رخ داده باشد که با گرفتن اذنی دیگر، غیر از اذن به درمان مبنی بر عدم ضمان پزشک در موارد این چنین - یعنی اخذ برائت - ضمان پزشک برداشته می‌شود.

واژگان کلیدی: اذن بیمار، اجازه بیمار، ابرا، فقه پزشکی، ضمان پزشک.

فهرست مطالب

۲۱	پیشگفتار
۲۷	مقدمه

بخش اول: مفهوم‌شناسی و کلیات / ۳۳

۳۵	درآمد
۳۷	فصل اول: مفهوم اذن و اقسام آن
۳۹	مبحث اول: اذن صریح، ضمنی و علامه حال
۴۲	مبحث دوم: اذن موقت و دائم
۴۴	مبحث سوم: اذن مطلق و مقید
۴۶	مبحث چهارم: اذن عام و خاص
۴۸	جمع‌بندی فصل
۵۱	فصل دوم: مفاهیم مرتبط با اذن
۵۲	مبحث اول: مفهوم‌شناسی رضایت
۵۷	مبحث دوم: مفهوم‌شناسی اجازه و فرق آن با اذن
۵۸	گفتار اول: ملاک بودن ابراز در اذن نه اجازه
۵۹	گفتار دوم: انحصار معنای اجازه در رضایت بدون امکان دلالت بر ترخیص
۶۰	گفتار سوم: عدم رجوع در اجازه
۶۰	مبحث سوم: مفهوم‌شناسی ابراء و برائت
۶۶	مبحث چهارم: مفهوم‌شناسی عفو
۶۹	مبحث پنجم: مفهوم‌شناسی مالکیت
۷۲	مبحث ششم: مفهوم‌شناسی مرگ مغزی

۷۴	مبحث هفتم: مفهوم‌شناسی و انواع مرگ ترحم‌آمیز
۷۵	گفتار اول: داوطلبانه و غیرداوطلبانه
۷۵	الف) داوطلبانه
۷۶	ب) غیرداوطلبانه
۷۶	گفتار دوم: مستقیم و غیرمستقیم
۷۶	الف) مستقیم
۷۶	ب) غیرمستقیم
۷۸	گفتار سوم: با حیات مستقر و بدون حیات مستقر
۷۸	الف) با حیات مستقر
۷۸	۱) تعریف حیات مستقر
۷۸	۱-۱) در بحث ذبح حیوان
۸۱	۱-۲) در قصاص
۸۲	۲) نظر نگارنده در تعریف حیات مستقر
۸۳	ب) بدون حیات مستقر
۸۴	جمع‌بندی فصل
۸۷	فصل سوم: ارکان و شرایط اذن
۸۷	مبحث اول: ارکان اذن
۸۸	گفتار اول: میرزات اذن
۸۹	گفتار دوم: اذن دهنده
۸۹	الف) شارع
۸۹	ب) مالک
۹۰	ج) صاحب حق
۹۱	د) اذن ولی
۹۴	گفتار سوم: مأذون
۹۵	گفتار چهارم: مورد اذن
۹۶	مبحث دوم: شرایط اذن
۹۶	گفتار اول: تسلط اذن‌دهنده بر مورد اذن
۹۷	گفتار دوم: تعلقی نداشتن حق غیر به مورد اذن

۹۷	گفتار سوم: عدم حرمت مورد اذن
۹۸	جمع‌بندی فصل

بخش دوم: میانی فقهی مشروعیت اذن / ۱۰۱

۱۰۳	درآمد
۱۰۵	فصل اول: قاعده سلطنت، قلمرو و کارکردهای آن
۱۰۵	گفتار اول: قاعده سلطنت بر جسم، قلمرو و کارکردهای آن
۱۱۲	گفتار دوم: رابطه قاعده سلطنت و وجوب درمان
۱۱۴	جمع‌بندی فصل
۱۱۷	فصل دوم: رابطه انسان با اعضای بدن خودش
۱۱۷	مبحث اول: مالکیت بر اعضای بدن
۱۱۸	گفتار اول: دلایل مالکیت انسان بر اعضای بدن خود
۱۱۹	الف) استقلال نداشتن اعضا و نقد این دلیل
۱۲۱	ب) سلطه داشتن و نقد این دلیل
۱۲۴	ج) آفرینش موجودات برای انسان و نقد این دلیل
۱۲۶	د) حق اختصاص به اعضا و نقد این دلیل
۱۲۸	هـ) مؤیدات مالکیت و نقد این دلیل
۱۳۰	گفتار دوم: دلایل نبود مالکیت
۱۳۰	الف) ایجاد نشدن بدن توسط انسان
۱۳۱	ب) نبود دلیل بر مالکیت اعتباری
۱۳۲	مبحث دوم: سلطنت بر اعضای بدن
۱۳۵	گفتار اول: دلیل تسلط انسان بر اعضای بدن خویش
۱۳۷	گفتار دوم: نقد دلیل پیش گفته و پاسخ از نقد
۱۴۰	جمع‌بندی فصل

بخش سوم: تأثیر تسلط بر جسم انسان در نفوذ اذن / ۱۴۳

۱۴۵	درآمد
۱۴۷	فصل اول: نفوذ اذن به درمان و اصلاح

۱۵۷	مبحث اول: نبود قدرت تصمیم‌گیری در بیمار
۱۵۸	مبحث دوم: نبود امکان استیذان برای پزشک
۱۶۰	گفتار اول: نبود امکان استیذان به جهت خطر مرگ
۱۶۱	الف) استدلال به آیات
۱۶۲	ب) استدلال به روایات
۱۶۵	ج) اعتبار نداشتن اذن در غیردرمان (اشتراک در مناط با مقام)
۱۶۶	گفتار دوم: نبود امکان استیذان به جهت بروز ضرر هنگامت
۱۷۱	گفتار سوم: ضرر قابل تحمل
۱۷۶	الف) شرط عقلی: خبرویت و تخصص
۱۷۶	ب) شرط شرعی
۱۸۱	مبحث سوم: اذن ولی، کودک، سفیه، مجنون و همراهان بیمار
۱۸۳	گفتار اول: اذن ولی
۱۸۷	گفتار دوم: اذن کودک
۱۸۷	الف) کودک غیرممیز
۱۸۹	ب) کودک ممیز
۱۹۸	گفتار سوم: اذن سفیه
۲۰۰	گفتار چهارم: اذن مجنون
۲۰۱	الف) ادله اعتبار نداشتن تصرفات مجنون (و اعتبار نداشتن اذن مجنون به تصرفات)
۲۰۱	۱. اجماع
۲۰۱	۲. حدیث رفع قلم
۲۰۳	ب) ولی مجنون
۲۰۴	گفتار چهارم: اذن همراهان بیمار
۲۰۶	جمع‌بندی فصل
۲۰۹	فصل دوم: نفوذ اذن به ضرر و زیان
۲۱۰	مبحث اول: اقسام ضرر
۲۱۰	گفتار اول: ضررهای لازم درمان
۲۱۰	گفتار دوم: ضررهای غیرقابل توجه
۲۱۱	گفتار سوم: ضررهای قابل توجه دفعی